

بررسی و مقایسه نظام‌نامه‌های اخلاقی مشاوره در کشورهای مختلف

دکتر سیمین حسینیان
عضو هیات علمی دانشگاه الزهرا

چکیده

پژوهش حاضر به بررسی مقایسه‌ای و تحلیل محتوایی نظام‌نامه‌های اخلاقی مشاوره در کشورهای مختلف می‌پردازد. هدف اصلی این پژوهش، آشنایی با اصول، رهنمودها و چگونگی کاربرد نظام‌نامه‌ها در حرفه مشاوره است. بدین منظور، پنج نظام‌نامه اخلاقی انجمن‌های مشاوره آمریکا، کانادا، بریتانیا، ایرلند و نیوزیلند مقایسه شدند. بررسی مقایسه‌ای نظام‌نامه‌ها نشان می‌دهد که شباهت‌ها بیش از تفاوت‌هاست. تفاوت موجود در نظام‌نامه‌ها بیشتر جنبه ساختاری و فرهنگی دارد و از نظر طبقه‌بندی مباحث، کمیت و تا حدودی کیفیت با یکدیگر متفاوتند. همچنین مدت زمانی که از تاسیس انجمن مشاوره و تهیه نظام‌نامه اخلاقی هر کشور می‌گذرد نیز می‌تواند در افزایش کمیت و کیفیت مباحث حرفه‌ای اثر داشته باشد. شباهت اساسی نظام‌نامه‌های اخلاقی در این است که همگی از طرف انجمن مشاوره و با هدف ارائه ارزش‌ها و اصول حرفه‌ای تهیه شده‌اند. برخی از مهم‌ترین مباحث این نظام‌نامه‌های اخلاقی عبارتند از: رازداری، احترام به حقوق مراجع، رابطه مشاوره‌ای و پرهیز از رابطه شخصی و رابطه دوگانه، صلاحیت و مسئولیت مشاور، آموزش و نظارت بر کار مشاور و مواردی از این قبیل.

مقدمه

اکثر سازمان‌های حرفه‌ای بر این باورند که متخصصان باید از اصول و استانداردهای سازمان جامعه و اثرات آن بر کارشان آگاه باشند و عواقب انحراف از این ضوابط را نیز بدانند. نظام نامه‌های اخلاقی^۱ بر اساس اصول و رهنمودهای اخلاق حرفه‌ای شکل گرفته‌اند و در واقع ارزش‌های شغلی یک حرفه را نشان می‌دهند. اخلاق و قوانین حرفه‌ای به منظور ایجاد رفتاری بی‌طرفانه، شایسته و همراه با مسئولیت‌پذیری در متخصصان به وجود می‌آید تا آن‌ها هنگام تصمیم‌گیری‌های اخلاقی چارچوبی برای تصمیم‌گیری مناسب داشته باشند. (مالی و ریلی^۲، ۱۹۹۹ و لفل^۳، ۱۹۹۸ کوری^۴ و دیگران، ۱۹۹۷).

در سال‌های اخیر، توجه زیادی به مباحث اخلاق حرفه‌ای در مشاوره شده است و در این زمینه کتاب‌ها و مقالات فراوانی حاوی موضوعات اخلاقی و حرفه‌ای به چشم می‌خورد. همچنین، در برنامه‌های آموزشی مشاوران مباحثی در این زمینه گنجانده شده است (کوری و کوری، ۱۹۹۸). از آنجا که حرفه مشاوره با اعتماد زیاد عموم مردم در ارتباط است، مشاوران باید اهمیت و حساسیت موضوعات اخلاقی و حرفه‌ای و رابطه این مسائل با ارزش‌های فردی یا فرهنگی را کاملاً بشناسند و به آن‌ها عمل کنند. زیرا پذیرش مشاوران به عنوان متخصصان مورد اعتماد، مستلزم پایبندی آنان به موضوعات اخلاقی است. چنانچه مشاوره رفتاری مغایر با انتظارات حرفه‌ای خود در پیش گیرد، رفتار غیر اخلاقی به حساب می‌آید.

رسیدگی به مسائل و موضوعات اخلاقی به عهده انجمن‌های علمی مشاوره است. این انجمن‌ها یک کمیته رسیدگی به شکایات دارند که مسائل و مشکلات اخلاقی را بررسی می‌کنند و چنانچه مشاوره اصول اخلاق حرفه‌ای را رعایت نکند، عضویت وی از انجمن سلب خواهد شد. بنابراین همه اعضای انجمن‌های علمی تعهد می‌دهند که با اصول و رهنمودهای اخلاقی حرفه خود آشنا باشند. عدم آگاهی از این اصول نمی‌تواند بهانه‌ای برای رفتار غیر مسئولانه اعضا باشد.

نظام نامه‌های اخلاقی تحت نظارت و حمایت انجمن‌های علمی تهیه می‌شوند. این

1. Code of ethics

2. Malley & Reilly

3. Welfel

4. Corey

نظام‌نامه‌ها رفتار اخلاقی اعضا را توصیف می‌کنند و اغلب شامل مقرراتی هستند که بر اعمال مشاوران نظارت دارند. برای اینکه حرفه‌ای بتواند به صورت تخصصی و علمی باقی بماند، متخصصان آن حرفه باید اصول و استانداردهایی برای عملکرد حرفه‌ای خود داشته باشند تا هم متخصصان و هم استفاده‌کنندگان از حرفه بتوانند به صورت مناسبی عمل کنند.

نظام‌نامه اخلاقی حرفه مشاوره می‌تواند ابزاری برای پیشرفت و بهبود کار اعضای آن حرفه باشد. همانگونه که آشنایی با محتوای نظام‌نامه حرفه‌ای برای متخصصان ضروری است، آگاهی از محدودیت‌های آن نیز حائز اهمیت است تا صاحب‌نظران و سایر متخصصان حرفه‌ای از طریق آن بتوانند اعمال خود را مورد قضاوت قرار دهند.

از آنجا که مشاوره، حرفه‌ای تخصصی و یاورانه است، ضروری است جهت رشد و حمایت از این حرفه و حفظ حقوق مراجعان، اقداماتی همانند سایر حرفه‌های تخصصی برای آن انجام پذیرد. اولین گام در تحقق این هدف، آشنایی با رهنمودها و نظام‌نامه‌های اخلاق حرفه‌ای است که در کشورهای دیگر از آن استفاده می‌شود.

پژوهش حاضر به بررسی مقایسه‌ای و تحلیل محتوایی نظام‌نامه‌های اخلاقی مشاوره در کشورهای مختلف می‌پردازد. بدین منظور، جهت دسترسی به این نظام‌نامه‌ها به کتاب‌های مشاوره، نشریات تخصصی و شبکه‌های اطلاع‌رسانی مراجعه شد و پس از بررسی منابع گوناگون، پنج نظام‌نامه اخلاقی مشاوره به دست آمد که عبارتند از:

۱- نظام‌نامه اخلاقی و استانداردهای عملکرد مشاوره‌ای، انجمن مشاوره آمریکا^۱ (ACA, ۱۹۹۵).

۲- نظام‌نامه اخلاقی، انجمن مشاوره کانادا^۲ (CCA, ۱۹۹۹).

۳- نظام‌نامه اخلاقی و عملکرد مشاوران انجمن مشاوره بریتانیا^۳ (BAC, ۱۹۹۸).

۴- نظام‌نامه اخلاقی و عملکرد مشاوره‌ای انجمن مشاوره و درمان ایرلند^۴ (IACT, ۲۰۰۰).

۵- نظام‌نامه اخلاقی انجمن مشاوران نیوزیلند^۵ (NAC, ۱۹۹۵).

1. American Counseling Association, code of ethics and standards of practice.
2. Canadian Counseling Association, code of ethics.
3. British Association for Counseling, code of ethics and practice for counselors.
4. Irish Association of Counseling and Therapy, code of ethics and practice.
5. New Zealand Association of Counselors, code of ethics.

در ضمن، نظام نامه اخلاقی مشاوره در برخی کشورها مانند ژاپن، چین و ایتالیا فقط به زبان اصلی و غیر قابل استفاده بودند و برخی دیگر از کشورها مانند لیتوانی و هند نظام نامه علوم رفتاری داشتند که چون موضوع آن بسیار کلی تر از مشاوره بود، در این پژوهش از آن‌ها استفاده نشد.

در زیر جهت معرفی نظام نامه‌های اخلاقی، عناوین اساسی محتوای هر نظام نامه به صورت مجزا آورده شده است.

انجمن مشاوره آمریکا (ACA، ۱۹۹۵) نظام نامه اخلاقی و استانداردهای عملکرد مشاوره‌ای

مقدمه

بخش الف: رابطه مشاوره‌ای

- ۱- رفاه مراجع
- ۲- احترام به تفاوت‌های فردی
- ۳- حقوق مراجعان
- ۴- دریافت خدمت از سایر یاوران
- ۵- ارزش‌ها و نیازهای شخصی
- ۶- روابط دوگانه
- ۷- روابط جنسی با مراجعان
- ۸- مراجعان متعدد
- ۹- کارگروهی
- ۱۰- حق الزحمه و معامله پایاپای
- ۱۱- اختتام و ارجاع
- ۱۲- تکنولوژی کامپیوتر

بخش ب: رازداری

- ۱- حق حریم خصوصی
- ۲- گروه‌ها و خانواده‌ها
- ۳- مراجعان صغیر یا فاقد صلاحیت
- ۴- گزارش‌ها
- ۵- تحقیق و آموزش
- ۶- مشورت

بخش ج: مسئولیت حرفه‌ای

- ۱- آگاهی از استانداردها
- ۲- صلاحیت تخصصی
- ۴- تأییدیه
- ۵- مسئولیت نسبت به عموم

- ۳- تبلیغ و جلب مراجع
بخش د: رابطه با سایر متخصصان
- ۱- رابطه با کارفرمایان و کارکنان
۲- مشورت
- بخش ه: ارزیابی، سنجش و تفسیر
- ۱- عمومی
۲- صلاحیت تفسیر و استفاده از آزمون‌ها
۳- رضایت آگاهانه
۴- دادن اطلاعات به متخصصان با صلاحیت
۵- تشخیص مناسب اختلالات روانی
۶- انتخاب آزمون
- ۷- شرایط اجرای آزمون
۸- گوناگونی در اجرای آزمون
۹- نمره گذاری و تفسیر آزمون
۱۰- حفاظت از آزمون
۱۱- آزمون‌های قدیمی و نتایج منسوخ شده
۱۲- ساختن آزمون
- بخش و: آموزش، کارآموزی و نظارت
- ۱- متخصصان و آموزش‌دهندگان مشاور
۲- تربیت مشاور و برنامه‌های کارورزی
- بخش ز: تحقیق و انتشار
- ۱- مسئولیت‌های تحقیق
۲- رضایت آگاهانه
۳- گزارش نتایج
۴- انتشار
- بخش ح: حل موضوعات اخلاقی
- ۱- آگاهی از استانداردها
۲- تخلف‌های اخلاقی تردیدآمیز
۳- همکاری با کمیته‌های اخلاق حرفه‌ای
- استانداردهای عملکرد مشاوره‌ای
- بخش الف: رابطه مشاوره‌ای
- ۱- عدم تبعیض
۲- آشکار سازی برای مراجعان
۳- روابط دوگانه
- ۵- محافظت از مراجعان طی کار گروهی
۶- آگاهی پیشاپیش از حق الزحمه
۷- اختتام

- ۴- روابط جنسی با مراجعان
بخش ب: رازداری
- ۱- لزوم رازداری
۲- لزوم رازداری توسط افراد زیردست
۳- رازداری در کار گروهی
۴- رازداری در مشاوره خانواده
- بخش ج: مسئولیت حرفه‌ای
- ۱- مرزهای صلاحیت
۲- آموزش مداوم
۳- مشکلات متخصص
۴- تبلیغات دقیق
۵- جذب مراجع از طریق محل کار
۶- تأییدیه مورد ادعا
- ۸- ناتوانی برای کمک به مراجعان
۵- رازداری در مورد گزارش‌ها
۶- اجازه ضبط یا گزارش
۷- آشکارسازی یا انتقال گزارش‌ها
۸- ضرورت پنهان داشتن هویت مراجع
- ۷- مزاحمت جنسی
۸- منافع ناموجه
۹- مراجعان سایر متخصصان
۱۰- شرایط کاری منفی
۱۱- گزینش کارکنان و واگذاری منفی
۱۲- روابط سوء استفاده جویانه با افراد زیر دست
- بخش د: رابطه با سایر متخصصان
- ۱- قبول حق الزحمه از مراجعان موسسات
۲- حق الزحمه ارجاع
- بخش هـ: ارزیابی، سنجش و تفسیر
- ۱- محدودیت‌های صلاحیت
۲- کاربرد مناسب ابزارهای سنجش
۳- توضیحاتی برای سنجش مراجع
- بخش و: آموزش، کارآموزی و نظارت
- ۱- روابط جنسی با دانشجویان یا کارآموزان
۲- امتیاز به خاطر همکاری در تحقیق
۳- آمادگی برای نظارت
۴- اطلاعات ارزیابی
- ۵- روابط همگان در آموزش
۶- محدودیت‌های دانشجویان و کارآموزان
۷- تجربیات رشد خود
۸- استانداردهای مربوط به دانشجویان و کارآموزان

بخش ز: تحقیق و انتشار

۱- احتیاط برای اجتناب از	۳- نتایج تحقیق
آسیب رساندن در تحقیق	۴- اعلام همکاران
۲- محرمانه بودن اطلاعات تحقیق	۵- اطلاعات مؤثر بر نتایج تحقیق
- بخش ح: حل موضوعات اخلاقی
۱- رفتار اخلاقی مورد انتظار	۳- همکاری با کمیته های اخلاق حرفه ای
۲- شکایت های ناموجه	

انجمن مشاوره کانادا (CCA)

نظام نامه اخلاقی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

مقدمه

اصول اخلاقی

الف - احترام به شان و مقام اشخاص	د - پذیرش مسئولیت
ب - عدم آسیب رسانی عمومی به دیگران	ه - مسئولیت نسبت به جامعه
ج - یکپارچگی در روابط	و - احترام به خود مختاری
- فرایند تصمیم گیری
گام اول - کلید مسائل اخلاقی	گام چهارم - مهم ترین اصول
گام دوم - رهنمودهای اخلاقی	گام پنجم - جستجوی بیشتر
گام سوم - اصول اخلاقی	گام ششم - اقدام
- الف - مسئولیت حرفه ای
۱- مسئولیت عمومی	۶- مسئولیت نسبت به مشاوران و سایر متخصصان
۲- احترام به حقوق دیگران	۷- رفتار غیر اخلاقی مشاوران دیگر

- ۳- مرزهای صلاحیت
 ۴- نظارت و مشورت
 ۵- ارائه صلاحیت‌های حرفه‌ای
- ب - روابط مشاوره‌ای**
 ۱- مسئولیت اساسی
 ۲- رازداری
 ۳- وظیفه هشدار دادن
 ۴- حقوق مراجعان و رضایت آگاهانه
 ۵- کودکان و اشخاص ناتوان
 ۶- نگهداری سوابق
 ۷- دسترسی به سوابق
 ۸- روابط دوگانه
 ۹- توجه به تفاوت‌ها
- ج - مشورت و عملکرد مشاوره‌ای خصوصی**
 ۱- مسئولیت عمومی
 ۲- عدم کاهش شایستگی و مسئولیت
 ۳- اطلاع رسانی قبلی
 ۴- روابط مشورتی
- د - ارزیابی و سنجش**
 ۱- جهت‌گیری عمومی
 ۲- اهداف و نتایج ارزیابی و سنجش
 ۳- صلاحیت ارزیابی و سنجش
 ۴- شرایط نظارتی و اجرایی
 ۵- استفاده از تکنولوژی
 ۶- تناسب ارزیابی و سنجش
- ه - تحقیق و انتشار**
- ۸- مزاحمت جنسی
 ۹- حساسیت نسبت به تفاوت‌ها
 ۱۰- ارائه مسئولیت‌ها
- ۱۰- مشورت با متخصصان دیگر
 ۱۱- روابط با مراجعان قبلی
 ۱۲- روابط جنسی
 ۱۳- مراجعان چند تایی
 ۱۴- مشاوران چند تایی
 ۱۵- کارگروهی
 ۱۶- استفاده از کامپیوتر
 ۱۷- ارجاع
 ۱۸- اختتام
- ۵- رضایت آگاهانه
 ۶- احترام به حریم شخصی
 ۷- تعارض در علاقه
 ۸- حمایت مالی و جذب نیرو
- ۷- گزارش نتایج ارزیابی و سنجش
 ۸- آشکار کردن داده‌های سنجش و ارزیابی
 ۹- یکپارچگی ابزار و راهکارهای ارزیابی و سنجش
 ۱۰- حساسیت نسبت به تفاوت‌ها
 در زمان ارزیابی و سنجش
 ۱۱- نگهداری همراه با ایمنی از آزمون‌ها

۱- مسئولیت محقق	۷- تحقیق بیشتر
۲- رفاه آزمودنی‌ها	۸- حامیان تحقیق
۳- مسئولیت محقق اصلی	۹- بازنگری نوشته‌ها
۴- مشارکت داوطلبانه	۱۰- گزارش نتایج
۵- رضایت آگاهانه آزمودنی‌های تحقیق	۱۱- همکاری‌ها در تحقیق
۶- رازداری در تحقیق	۱۲- ارائه برای انتشار
و - آموزش، کارآموزی و نظارت مشاور	
۱- مسئولیت عمومی	۷- مرزهای رابطه‌ای
۲- مرزهای صلاحیت	۸- تعهد نسبت به آگاهی دادن
۳- جهت‌گیری اخلاقی	۹- رشد خود و خود آگاهی
۴- روشن سازی نقش‌ها و مسئولیت‌ها	۱۰- سرو کار داشتن با مسائل شخصی
۵- رفاه مراجعان	۱۱- فعالیت‌های مربوط به رشد خود
۶- جهت‌گیری برنامه	۱۲- ارائه برای انتشار

انجمن مشاوره بریتانیا (BAC) نظام‌نامه اخلاقی و عملکرد مشاوران

- ۱- موقعیت نظام‌نامه
 - ۲- مقدمه
 - ۳- ماهیت مشاوره
 - ۴- اظهاریه سیاست فرصت‌های مساوی
 - ۵- ساختار نظام‌نامه
- الف - نظام‌نامه اخلاقی**
- ارزش‌ها
- الف - ۱- مسئولیت
- الف - ۲- عملکرد عاری از تبعیض
- الف - ۴- قراردادها
- الف - ۵- مرزها

- الف - ۳ - رازداری
الف - ۶ - صلاحیت
ب - نظام نامه عملکرد مشاوره‌ای

مقدمه

- ب - ۱ - موضوعات مربوط به مسئولیت
- امنیت مراجع
- مسئولیت در قبال سایر مشاوران
- خود مختاری مراجع
- مسئولیت در قبال همکاران و سایرین
- وقفه‌ها و اختتام‌ها
- مسئولیت در قبال جامعه
ب - ۲ - عملکرد عاری از تبعیض
- احترام مراجع
- آگاهی مشاور
- خودمختاری مراجع
ب - ۳ - رازداری
- محدودیت رازداری
- شرایط استثنایی
- قرارداد مشاوره‌ای پژوهشگاه علوم مدیریت رازداری
- زمینه‌ها
ب - ۴ - قراردادها
- تبلیغات و اظهارات عمومی
- بستن قرارداد با مراجعان
- اطلاعات قبل از مشاوره
ب - ۵ - مرزها
- با مراجعان
- با مراجعان قبلی
ب - ۶ - صلاحیت
- صلاحیت مشاور
- نظارت مشاور
- امنیت مشاور
- آگاهی از سایر نظام نامه‌ها

انجمن مشاوره و درمان ایرلند (IACT) نظام نامه اخلاقی و عملکرد مشاوره‌ای

مقدمه

تعریف مشاوره و درمان

الف - نظام نامه اخلاقی

- ۱- ارزش‌های اساسی مشاوره
- ۲- امنیت مراجع
- ۳- قراردادهای روشن
- ۴- صلاحیت

ب - نظام نامه عملکرد مشاوره‌ای

- ۱- موضوعات مربوط به مسئولیت
- ۱-۱- رابطه مشاور / درمانگر - مراجع
- ۲-۱- امنیت مراجع
- ۳-۱- خود مختاری مراجع
- ۴-۱- اطلاعات قبل از مشاوره
- ۵-۱- صلاحیت مشاور
- ۶-۱- به مراجعان قبلی
- ۷-۱- به خود به عنوان مشاور (مراجع)
- ۸-۱- به مشاوران دیگر (درمانگران)
- ۹-۱- به همکاران و اعضای حرفه‌های مراقبتی
- ۱۰-۱- به جامعه
- ۲- نظارت مشاوره‌ای / حمایت مشورتی
- ۳- رازداری: مراجع، همکاران و دیگران
- ۴- رازداری در فرایند قانونی
- ۵- تبلیغات / اظهاریه‌های عمومی
- ۶- تحقیق

انجمن مشاوران نیوزیلند (NAC) نظام نامه اخلاقی

- مقدمه
- اصول و رهنمودها
- ماهیت مشاوره
- اصول عمومی:
- ۱- اصل خودمختاری
- ۲- اصل عدم آسیب‌رسانی
- ۳- اصل نیکوکاری (سودمندی)
- رابطه مشاوره‌ای و حقوق مراجع
- ۱- دسترسی
- ۲- رضایت (توافق)
- ۳- رازداری
- ۴- تبعیض
- ۵- بی طرفی
- ۶- مشاوره گروهی
- ۷- سوءاستفاده از قدرت
- ۸- مزاحمت جنسی
- ۴- اصل عدالت
- ۵- اصل وفاداری
- ۹- حق الزحمه
- ۱۰- ارجاع
- ۱۱- پایان (اختتام)
- ۱۲- صلاحیت و رشد حرفه‌ای
- ۱۳- مسئولیت در قبال جامعه
- ۱۴- مسئولیت در قبال همکاران و حرفه
- ۱۵- ارتباط با مؤسسات استخدامی

جدول ۱ - ویژگی‌های نظام‌نامه اخلاقی مشاوره
در کشورهای مختلف

ویژگی‌های	کشورها	امریکا	کانادا	بریتانیا	ایرلند	نیوزلند
ارائه چارچوب مشخص و معین از استانداردها جهت آگاهی مشاوران و حمایت از مراجعان	✓	✓	✓	✓	✓	✓
مسئولیت و نقش اساسی انجمن مشاوره در تهیه و تدوین اصول و استانداردهای اخلاقی	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ارائه تعریف مشخص و معین از ماهیت مشاوره در ابتدای نظام‌نامه	—	—	—	✓	✓	✓
احتیاط‌های ضروری در تحقیق و مسئولیت‌های محقق در گزارش تحقیق	✓	✓	✓	✓	✓	—
تأکید بر روشن ساختن فرایند مشاوره در آغاز جلسه برای مراجع و تعیین حد و مرزها و محدودیت‌ها	✓	✓	✓	✓	✓	✓
احترام به حقوق مراجعان و کسب موافقت و رضایت آگاهانه آنان جهت درمان	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ارائه عنوان و محتوای جداگانه برای نظام‌نامه عملکرد مشاوران در ادامه نظام‌نامه اخلاقی	✓	✓	—	✓	✓	—
ضرورت رازداری در مشاوره و تعیین و ارائه موقعیت‌ها و شرایط استثنایی جهت نقض رازداری	✓	✓	✓	✓	✓	✓
استفاده از واژه قرارداد مشاوره‌ای برای مشاور و مراجع	—	—	—	✓	✓	—
پرهیز از روابط شخصی و روابط دوگانه با مراجع	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ارائه فرایند تصمیم‌گیری بصورت گام به گام در موضوعات اخلاقی	—	—	✓	—	—	—
توجه به صلاحیت مشاور در زمینه دانش، تجربه، مهارت، آموزش‌های مداوم و نظارت مشاوره‌ای	✓	✓	✓	✓	✓	✓

مقایسه نظام نامه‌های اخلاقی مشاوره

بررسی مقایسه‌ای نظام نامه‌های اخلاقی مشاوره که با روش توصیفی و از طریق مقایسه پنج نظام نامه اخلاقی مربوط به انجمن‌های مشاوره آمریکا، کانادا، بریتانیا، ایرلند و نیوزیلند انجام گرفت، نشان می‌دهد که به طور کلی مفهوم و هدف اساسی این نظام نامه‌ها یکسان است و همگی در پی این موضوع هستند که رهنمودهایی برای نظم بخشیدن به رفتار اعضا جهت اخذ تصمیمات اخلاقی فراهم کنند و به حمایت از مراجعان و متخصصان پردازند. همه نظام نامه‌ها دارای یک مقدمه‌اند، هر چند مقدمه برخی از نظام نامه‌ها کوتاه و مختصر است، ولی در مقدمه برخی دیگر از نظام نامه‌ها توضیحات بیشتری داده شده است. در ضمن، از آنجا که نظام نامه‌های اخلاقی از سوی انجمن‌های علمی تهیه و تدوین می‌شوند، در مقدمه همه این نظام نامه‌ها ابتدا انجمن علمی و حرفه‌ای مشاوره آن جامعه معرفی شده است و سپس با توجه به نیاز مشاوران، هدف و روند کاری انجمن و نظام نامه توضیح داده می‌شود. مثلاً به علت چند فرهنگی بودن جامعه آمریکا، در مقدمه نظام نامه اخلاقی مشاوره چنین آمده است که انجمن مشاوره آمریکا یک سازمان آموزشی، علمی و حرفه‌ای است که اعضای آن به ارتقاء رشد انسان در طول عمر متعهد شده‌اند. اعضای انجمن، تنوع در جامعه را می‌پذیرند و در حمایت از ارزش، شأن، توان و منحصر به فرد بودن هر انسان یک رویکرد میان فرهنگی را اتخاذ می‌کنند. (ACA، ۱۹۹۵)

در بخشی از مقدمه نظام نامه اخلاقی مشاوره کانادا آمده است که این نظام نامه منعکس کننده ارزش‌هایی چون یکپارچگی، صلاحیت، مسئولیت، درک، احترام به تفاوت‌های فرهنگی گوناگون در جامعه است (CCA، ۱۹۹۹). همچنین در مقدمه نظام نامه اخلاقی مشاوره بریتانیا این موضوع یادآوری شده است که هدف این نظام نامه، ارائه چارچوبی برای معضلات اخلاقی مطرح شده و ترغیب اعضا به بهترین سطوح عملکردی است و اعضا باید با در نظر گرفتن هر مسئولیت متعارض مشخص نمایند که چه بخش‌هایی برای موقعیت‌های ویژه کاربرد دارد. (BAC، ۱۹۹۸)

در مقدمه نظام نامه‌های اخلاقی مشاوره ایرلند (IAC، ۲۰۰۰) و نیوزیلند (NAC، ۱۹۹۵) نیز ترکیبی از مفاهیم و موضوعات نسبتاً مشابه با نظام نامه‌های دیگر بیان شده است.

در هر حال، هر چند در مقدمه این نظام‌نامه‌ها بنا بر نیاز فرهنگی و حرفه‌ای آن جامعه، به موضوعات خاصی اشاره می‌شود، ولی در همه آن‌ها این مفهوم کلی به چشم می‌خورد که در مشاوره باید چارچوب معینی برای حفظ و رعایت استانداردهای مشاوران، و حمایت و آگاهی دادن به مراجعان وجود داشته و همه نظام‌نامه‌ها اعضا را ملزم به پیروی از این چارچوب می‌دانند.

پس از بیان مقدمه، ساختار نظام‌نامه‌ها متفاوت می‌شود. برخی از آن‌ها (بریتانیا، ایرلند، نیوزیلند) تعریفی از ماهیت مشاوره دارند و برخی دیگر (آمریکا و کانادا) بدون تعریف مشاوره، وارد مباحث اساسی اخلاق مشاوره‌ای می‌شوند و در لابه لای مباحث، مفهوم مشاوره را بیان می‌کنند. در نظام‌نامه اخلاقی مشاوره بریتانیا، تعریف مشاوره این گونه بیان شده است: «هدف کلی مشاوره ارائه فرصتی به مراجع است تا بتواند زندگی‌اش را به شیوه‌ای که آن را رضایت بخش‌تر و چاره‌سازتر احساس می‌کند، جهت ببخشد». اصطلاح «مشاوره» در برگزیده کار با افراد، زوج‌ها یا گروه‌هایی از مردم است که اغلب، و نه همیشه، به عنوان «مراجعان» به آن‌ها اشاره می‌شود. اهداف رابطه مشاوره‌ای ویژه بر حسب نیازهای مراجع متنوع خواهد بود. مشاوره ممکن است به مشکلات دوران رشد، طرح و حل مشکلات ویژه، تصمیم‌گیری‌ها، کنار آمدن با بحران، افزایش آگاهی و بصیرت شخصی، حل احساسات ناشی از تعارض درونی یا بهبود روابط با سایرین بپردازد. نقش مشاور تسهیل کار مراجع است به گونه‌ای که به ارزش‌های مراجع، نیروهای شخصی و ظرفیت انتخاب مراجع در شرایط فرهنگی‌اش توجه کند (BAC، ۱۹۹۸).

تعریف دیگر مشاوره عبارت است از این‌که: مشاوره شامل ایجاد روابط خاص می‌شود و صداقت و اعتماد وجه مشخصه آن است. مشاوران درصددند به مراجعان در جهت افزایش آگاهی از خود و روابطشان با سایرین، توسعه روش‌های زندگی به گونه‌ای رضایت بخش‌تر و چاره‌سازتر و ایجاد تغییر در رفتارشان کمک کنند. (NAC، ۱۹۹۵)

یکی از تفاوت‌های عمده نظام‌نامه اخلاقی انجمن مشاوره و درمان ایرلند (IACT) با نظام‌نامه‌های دیگر این است که در این نظام‌نامه، هم در عنوان و هم در محتوا، همواره از واژه‌های مشاور و درمانگر و همچنین مشاوره و درمان در کنار یکدیگر و به صورت مترادف استفاده شده است. در حالی که نظام‌نامه‌های دیگر فقط از واژه مشاوره استفاده

کرده‌اند. از تفاوت‌های دیگر، می‌توان به این موضوع اشاره کرد که در برخی از نظام‌نامه‌ها (آمریکا، بریتانیا، ایرلند) مبحث نظام‌نامه اخلاقی و نظام‌نامه عملکرد مشاوره‌ای^۱ به صورت واضح و روشن، هم در عنوان و هم در محتوا، از یکدیگر مجزا شده‌اند. این جدایی به گونه‌ای است که در برخی موارد (آمریکا) نظام‌نامه اخلاقی، همسو و با مباحثی کاملاً مشابه با نظام‌نامه عملکرد مشاوره‌ای است. در حالی که در موارد دیگر (بریتانیا و ایرلند)، لزوماً مباحث مطرح شده در نظام‌نامه اخلاقی همان مباحث مطرح شده در نظام‌نامه عملکرد مشاوره‌ای نیست و تفاوت‌هایی با یکدیگر دارند. از طرف دیگر، در نظام‌نامه اخلاقی مشاوره کانادا و نیوزیلند، این تفکیک نه در عنوان و نه در محتوا دیده نمی‌شود. هر چند، در اهداف و رهنمودهای این دو نظام‌نامه ادعا شده است که نظام‌نامه چارچوبی برای مسائل اخلاقی و عملکرد مشاوره‌ای ارائه می‌دهد. در عوض، در نظام‌نامه اخلاقی کانادا یک مبحث کاملاً جدید و متفاوت تحت عنوان «فرایند تصمیم‌گیری اخلاقی» وجود دارد که شاید تا حدی بتواند جایگزینی برای مباحث مربوط به عملکرد مشاوره‌ای باشد.

درباره ضرورت گنجانیدن این بخش در نظام‌نامه اخلاقی کانادا این‌گونه بیان شده است که از آنجا که اعضاء به طور فزاینده‌ای با چالش‌های اخلاقی و دشواری‌های آن در جامعه پیچیده و پویا مواجه هستند، به همین دلیل، احتمال دارد کاربرد ساده و مستقیم این نظام‌نامه اخلاقی امکان‌پذیر نباشد. همچنین ممکن است در مورد درجه بندی اصول و ارزش‌های اخلاقی عقاید متفاوتی وجود داشته باشد و اعضا با هم اختلاف نظر داشته باشند. بنابراین، اعضا باید توانایی خود را رشد دهند و تشویق شوند که در سطح بالایی قضاوت اخلاقی کنند. لذا، این نظام‌نامه شامل بخشی در مورد تصمیم‌گیری اخلاقی است تا در هنگام تصمیم‌گیری و حل مشکلات اخلاقی، توالی مراحل را طی کنند. این مراحل شامل شش گام به شرح زیر است:

گام اول: کلید مسائل اخلاقی در این موقعیت چیست؟ این گام شامل شناسایی روشن و دقیق مشاور از مسائل اخلاقی و یا رفتارهایی است که در یک موقعیت خاص مد نظر هستند.

1. Code of practice

گام دوم: چه رهنمودهای اخلاقی با این موقعیت مرتبط هستند؟ در دومین گام به نظام نامه اخلاقی انجمن مشاوره کانادا مراجعه می‌شود تا بررسی شود که آیا موقعیت مذکور تحت عنوان یک یا چند بخش از نظام نامه وجود دارد؟ اگر بخش‌های متناسب در رابطه با مسئله اخلاقی وجود دارد، آن بخش را ادامه می‌دهد و ممکن است برای نشان دادن آن مسئله اخلاقی کافی باشد.

گام سوم: چه اصول اخلاقی در این موقعیت اهمیت اساسی دارند؟ این گام شامل بررسی اصول اخلاقی است که در این موقعیت مهم است. به عنوان مثال، ممکن است شرایطی باشد که در آن‌ها تضاد وجود دارد. این موقعیت شامل مروری بر اصول اخلاقی شش‌گانه است که در نظام نامه اخلاقی کانادا به آن‌ها اشاره شده است.

گام چهارم: مهم‌ترین اصول کدامند؟ اگر به این اصول عمل شود چه خطرات یا فوایدی دارد؟ در این گام برخی از عملکردهای محتمل مانند خلق چاره‌اندیشی‌ها و بررسی خطرات و فواید هر کدام، به دست آوردن اطلاعات اضافی شامل گفتگوی احتمالی با مراجع، مشورت با همکاران با تجربه یا انجمن مشاوره و بررسی نتایج احتمالی اقدامات مختلف مورد توجه قرار می‌گیرد.

گام پنجم: آیا اگر کمی بیشتر راجع به این موقعیت فکر شود همین نتیجه به دست می‌آید؟ در این گام مشاوران باید بپذیرند فرایند تصمیم‌گیری بر شناخت صحیح و گام‌های منطقی متمرکز است. بنابراین آن‌ها باید در فرایندهای تصمیم‌گیری‌شان از طریق چالش‌های اخلاقی احساسات و شهود بیدار شده خود را دخالت دهند و از فنون خاصی استفاده کنند.

گام ششم: کدام برنامه عملی در این موقعیت سودمند تر از بقیه خواهد بود؟ این گام شامل عمل کردن بعضی برنامه‌ها است. مشاوران باید به دنبال عملی کردن نقشه و ارزیابی برنامه‌ای باشند، و باید بتوانند هرگونه پیامد منفی آن را قبلاً پیش‌بینی کنند.

به طور کلی مقایسه محتوای نظام‌نامه‌ها نشان می‌دهد که شباهت‌ها بیش از تفاوت‌هاست و با توجه به هدف مشترک نظام‌نامه‌ها که تلاش برای ارائه اصول و ارزش‌های حرفه‌ای است، می‌توان مباحث تخصصی و مشابهی در آن‌ها پیدا کرد که در زیر به برخی از این مباحث اساسی و مشترک اشاره می‌شود:

رازداری^۱: رازداری محور گسترش اعتماد و رابطه سازنده است. زیرا اگر مراجع به مشاور خود اعتماد نداشته باشد، نمی‌توان انتظار داشت که به راحتی صحبت کند و به ابراز احساسات بپردازد (حسینیان، ۱۳۷۹). هر چند، اغلب مشاوران به ارزش واقعی رازداری واقف هستند، ولی معتقدند مواقعی وجود دارد که اطلاعات محرمانه باید علنی گردد و مواردی نیز وجود دارد که حفظ یا نقض رازداری موضوعی مبهم و پیچیده می‌شود که نیاز به تصمیم‌گیری حرفه‌ای دارد. این شرایط در اغلب موارد در نظام نامه‌های اخلاقی مشاوره مشخص شده است. با این حال، مواقعی وجود دارد که مشاوران باید خودشان قضاوت و تصمیم‌گیری نمایند.

آنچه از مشاوران انتظار می‌رود آن است که قضاوت حرفه‌ای مناسب را به کار بندند و در زمانی که راجع به فردی یا موقعیتی دچار تردید هستند، درصدد مشورت برآیند. مواقعی که معمولاً اجازه نقض رازداری به مشاوران داده می‌شود زمان‌هایی است که احتمال خطر برای مراجع یا شخص دیگری وجود دارد؛ هنگامی که دادگاه اطلاعاتی را خواسته باشد، زمانی که مشاور جهت بهبود کار با ناظر متخصص مشورت کند، یا هنگامی که اطلاعاتی در اختیار اداره بیمه گذاشته می‌شود و مواردی از این قبیل. در کشورهایی که نظام نامه اخلاقی مشاوره دارند، نقض رازداری معمولاً منجر به تعیین مجازات یا صدور احکامی بر علیه مشاور می‌شود. به‌ویژه مراجعان ملزم به پرداخت حق الزحمه، می‌توانند از دادگاه تقاضای خسارت کنند، مگر آنکه خلاف موضوع ثابت شود یا مشاور در شرایط استثنایی مجبور به نقض رازداری شده باشد (گلدارد، ۱۳۸۰). بسیاری از بررسی‌های انجام شده پیشنهاد می‌کنند که بهتر است مشاوران در آغاز جلسه مشاوره هر گونه حد و مرزی را برای مراجع آشکار کنند (APA، ۱۹۹۲، ACA، ۱۹۹۵). همچنین انجمن مشاوره نیوزیلند (CAN، ۱۹۹۵)، در نظام نامه اخلاقی خود این موضوع را یادآور می‌کند که «ثبت گزارش‌های مشاوره‌ای و اطلاعات حرفه‌ای جهت استفاده در مشاوره است و نباید تحت مالکیت سازمان یا مؤسسه‌ای درآید که مشاور در آنجا استخدام است. هنگامی که اطلاعات به دست آمده از رابطه مشاوره‌ای به منظور آموزش مشاور، نظارت یا پژوهش مورد استفاده قرار می‌گیرد، مشاور نباید هویت مراجع را افشا کند».

یکی از تفاوت‌های عمده در موضوع رازداری در بین نظام‌نامه اخلاقی انجمن مشاوره آمریکا (ACA، ۱۹۹۵) و نظام‌نامه اخلاقی انجمن مشاوره بریتانیا (CAB، ۱۹۹۸) در این است که برای نقض رازداری، مشاوران در بریتانیا نمی‌توانند در شرایطی بدون موافقت مراجع، از حق قانونی یا اخلاقی برخوردار باشند و در صورت ضرورت، باید موافقت مراجع جلب گردد. مگر آنکه شواهدی دال بر عدم توانایی مراجع در پذیرش مسئولیت اعمال خود وجود داشته باشد که در این صورت نقض رازداری باید پس از مشورت با یک ناظر مشاوره‌ای یا مشاور با تجربه صورت گیرد. (پالمر و مک‌ماهان، ۱۹۹۷). در حالی که در نظام‌نامه اخلاقی مشاوره آمریکا، قضاوت حرفه‌ای مشاور در شرایط استثنایی پذیرفته می‌شود.

احترام به حقوق مراجعان^۲: اصول اخلاقی برای مشاوران و درمانگران مسئولیت‌های خاصی دارد و برای مراجعان حقوقی را در نظر می‌گیرد که با رضایت و آگاهی از اطلاعات ارائه شده استفاده کنند و همکاری در درمان را قبول نمایند (حسینیان، ۱۳۸۱). اساسی‌ترین دلیل برای ارائه اطلاعات در مورد فرایند مشاوره آن است که باید به مراجع به عنوان شخصی که صاحب حقوق و مسئولیت‌هایی در جامعه است، احترام گذاشته شود. از آنجا که اثرات مشاوره به همکاری مراجع بستگی دارد، او باید تمام اطلاعات مورد نیاز را برای انتخاب یا برای ادامه مشاوره در اختیار داشته باشد. مسلماً همه افراد برای ادامه زندگی خود صاحب حق هستند و عدالت حکم می‌کند که مشاوران شایستگی افراد را بپذیرند، مگر عکس آن ثابت شود. همچنین مشاوران در صورت امکان باید با مراجعان به گونه‌ای رفتار کنند که خودشان مایلند درمان شوند.

در نظام اخلاقی انجمن مشاوره آمریکا تاکید شده است که وقتی مشاوره آغاز می‌شود، در طول فرایند مشاوره، در صورت ضرورت، مشاوران باید مراجعان را نسبت به اهداف، روش‌ها، اقدامات، محدودیت‌ها، خطرهای بالقوه، فواید خدماتی که انجام می‌شود و سایر اطلاعات مربوطه آگاه کنند. مشاوران باید اطمینان حاصل کنند که مراجعان چگونگی به‌کارگیری روش‌های تشخیصی را متوجه شده‌اند و هدف تقریبی هر جلسه را می‌دانند. مراجعان این حق را دارند تا درباره محدودیت‌ها و ضبط جلسات مشاوره

1. Palmer & McMahan

2. Respect to client's rights

مطلع شوند. لذا، روشن کردن فرایند جلسات مشاوره و محدودیت های آن عملی اخلاقی برای مشاور محسوب می شود (ACA، ۱۹۹۵). ارائه اطلاعات به مراجع ممکن است به صورت شفاهی، کتبی، سمعی یا از طریق نوار ویدئویی باشد. یکی از بهترین شیوه های حمایت از حقوق مراجعان گسترش اقداماتی است که به آنان در انتخاب آگاهانه کمک کند. قرارداد مشاوره ای شیوه ای جهت حمایت از حقوق مراجع، شرکت فعال او در فرایند درمان و ارتقاء رابطه درمانی است (حسینیان، ۱۳۸۰). از آنجا که نظام نامه های اخلاقی تاکید دارند که مشاوران باید مراجعان را از هدف و ماهیت درمان و آزادی انتخاب آگاه کنند، قراردادها می توانند هم مشاور و هم مراجع را از داشتن انتظارات اشتباه بر حذر دارند. موضوعاتی که به وسیله قرار داد، تحت پوشش قرار می گیرد، مطابق گرایش مشاور و تمایلات مراجع متفاوت است و می تواند شامل زمان، مکان، طول مدت، هزینه ها، تغییرات، درمان، رازداری و مواردی از این قبیل باشد؛ ولی نباید با قانون یا مسایلی اخلاقی در تضاد باشد.

رابطه مشاوره ای و پرهیز از روابط شخصی و روابط دوگانه: رابطه مشاوره ای بر پایه اعتماد استوار است. اگر مراجع به مشاور خود اعتماد نداشته باشد و رابطه مناسب مشاوره ای بین آن ها برقرار نباشد، نمی توان انتظار داشت که به راحتی صحبت کند و به ابراز احساسات بپردازد. در عین حال، ما در تمامی روابط خود محدودیت هایی داریم که هویت ما را به عنوان یک فرد حفظ می کند. رابطه مشاور - مراجع رابطه ویژه ای است که به وسیله مراجع برای یک هدف معین برقرار شده است. مراجع وارد این رابطه می شود، با تمام وجود به مشاور اعتماد می کند و انتظار دارد که مشاور در خلال این رابطه محیط امنی ایجاد کند که او بتواند در آن محیط بر روی مشکلات خود کار کند. رابطه مشاور - مراجع یک رابطه برابر نیست و ناگزیر مشاور خواسته یا ناخواسته در موقعیت قدرت و نفوذ قرار دارد. او اغلب با مراجعانی کار می کند که در یک حالت بسیار احساسی و در نتیجه آسیب پذیر قرار دارند. از آنجا که مشاور بیشتر اوقات خود را صرف شنیدن و درک کردن مراجع می کند و مراجع تنها بخشی از شخصیت او را می بیند، بنابراین، احتمالاً از دید مراجع، مشاور فردی مهربان، غمخوار و دوست داشتنی جلوه می کند. لذا، قدرت

1. Counseling relationship and avoiding personal and dual relationships

مشاور و درک سودار مراجع با یکدیگر تلفیق می‌شود و مراجع را در قبال صمیمیت آسیب‌پذیر می‌کند (گلدارد، ۱۳۸۰). بدین لحاظ باید محدودیت‌هایی در روابط مراجع و مشاور وجود داشته باشد تا این آسیب‌پذیری هم برای مراجع و هم برای مشاور به حداقل برسد. متأسفانه تقریباً همیشه هنگامی که روابط مشاور - مراجع بیشتر از محدودیت‌های موقعیت مشاوره بسط می‌یابد، مشاوره برای مراجع بی‌فایده و تخریب‌کننده می‌شود. اگر چنین بسطی روی دهد، توانایی مشاور برای برآورده کردن نیازهای مراجع به‌طور جدی کم می‌شود و احتمالاً پیامدهای روانی جدی برای مراجع به همراه خواهد داشت (گلدارد، ۱۳۸۰). تلاش برای ایجاد تعادل بین روابط حرفه‌ای و روابط شخصی کار بسیار مشکلی است و لازم است مشاور روابط خود را با مراجع بر پایه اصول حرفه‌ای قرار دهد.

روابط دوگانه در مشاوره زمانی ایجاد می‌شود که مشاور دو یا چند نقش را به‌طور همزمان در ارتباط با کسانی که از او کمک می‌خواهند داشته باشد (حسینیان، ۱۳۷۸). امروزه نظام‌نامه‌های اخلاقی مشاوره به مخالفت با روابط شخصی و روابط دوگانه پرداخته‌اند و آن را محکوم می‌کنند. همچنین توصیه می‌کنند که مشاوران در حد امکان نباید رابطه شخصی یا دوگانه با مراجعان داشته باشند زیرا خطر سوء استفاده از آنان وجود دارد. روابط مراجعان و مشاوران به لحاظ قدرت و موقعیت یکسان نیست و همین موضوع قضاوت حرفه‌ای آن‌ها را کاهش داده و خطرات سوء استفاده از مراجع را افزایش می‌دهد و منجر به عدم اعتماد در رابطه مشاوره‌ای می‌شود. در نظام‌نامه اخلاقی انجمن مشاوره آمریکا در مورد روابط دوگانه چنین آمده است: «مشاوران از جایگاه با نفوذ خود نسبت به مراجعان مطلع هستند و از سوء استفاده کردن از اعتماد و وابستگی مراجعان جلوگیری می‌کنند. مشاوران تلاش می‌کنند تا از ایجاد روابط دوگانه که قضاوت حرفه‌ای را مختل کند یا خطر آسیب به مراجعان را افزایش می‌دهد، خودداری کنند. این روابط می‌تواند شامل روابط خانوادگی، اجتماعی، اقتصادی، تجاری یا روابط نزدیک با مراجعان باشد، ولی محدود به این روابط نمی‌شود.»

زمانی که نمی‌توان از یک رابطه دوگانه خودداری کرد، مشاوران احتیاط‌های حرفه‌ای مناسبی به عمل می‌آورند، از جمله: موافقت آگاهانه، مشورت، نظارت، تهیه گزارش تا اطمینان حاصل کنند که قضاوت آنان مختل نشده است و هیچ سوء استفاده‌ای پدید نیامده است. (ACA، ۱۹۹۵)

صلاحیت مشاور: تمامی صاحب‌نظران مشاوره باید خدمات مشاوره‌ای را تنها در حیطه صلاحیت‌های حرفه‌ای خود به کار ببرند و نباید مدعی کاری باشند که صلاحیت حرفه‌ای آن را ندارند. صلاحیت حرفه‌ای مشاور با دانش، تجربه، مهارت و آموزش در ارتباط مداوم است (ولفل، ۱۹۹۸؛ گیسون و میشل^۲، ۱۹۹۹؛ لاک و مایرز^۳، ۲۰۰۱). یک مشاور با صلاحیت در شروع کار نه تنها باید دانش لازم و مدرک تحصیلی مشاوره داشته باشد، بلکه باید ساعات کارآموزی لازم و تمرین مشاوره‌ای تحت نظارت را نیز گذرانده باشد.

در نظام نامه اخلاقی انجمن مشاوره بریتانیا در خصوص صلاحیت مشاور این گونه آمده است که «مشاوران باید قبل از آغاز مشاوره به سطحی از صلاحیت دست یافته باشند و باید تداوم رشد حرفه‌ای و همچنین نظارت منظم و مداوم را حفظ نمایند. مشاوران باید فعالانه صلاحیت خود را از طریق نظارت مشاوره‌ای کنترل کنند و به نظرات مراجعان و مشاوران توجه کنند» (BAC، ۱۹۹۸). همچنین در نظام نامه اخلاقی انجمن مشاوران نیوزیلند از مشاوره خواسته شده است که همواره کار مشاوره‌ای خود را از طریق نظارت منظم توسط ناظران با صلاحیت حرفه‌ای مشاوره مورد بازبینی قرار دهند و به دنبال راه‌های افزایش رشد حرفه‌ای خود باشند. مشاوران در عین حال که برای سلامت فیزیکی، ذهنی و عاطفی خود ارزش قائل‌اند، باید مراقب باشند چنانچه آسیب دیگری در یکی یا تمامی جنبه‌ها به صلاحیت حرفه‌ای شان لطمه وارد می‌کند از بخشی تا تمامی کار مشاوره دست بکشند. (NAC، ۱۹۹۵)

در نظام نامه اخلاقی انجمن مشاوره کانادا آمده که مشاوران تنها صلاحیت‌های حرفه‌ای را به کار می‌برند. همچنین، هنگامی که نیازهای مشاوره‌ای مراجعان از سطح صلاحیت آن‌ها خارج می‌شود، مشاوران باید مراجعان خود را به متخصصان دیگر ارجاع دهند (CCA، ۱۹۹۵). و یا هنگامی که عملکرد مشاوران و درمانگران به دلیل مشکلات شخصی یا عاطفی، بیماری، ناتوانی، الکل، مواد مخدر یا هر دلیل دیگری مختل می‌گردد، نباید مشاوره کنند (IACT، ۲۰۰۰). در بخش مسئولیت حرفه‌ای نظام نامه اخلاقی انجمن

1- Counselor's competence
3- Locke & Myers

2- Gibson & Mitchell

مشاوره آمریکا، صلاحیت مشاور به شکل کامل‌تری توضیح داده شده است و علاوه بر موارد ذکر شده در نظام‌نامه‌های فوق، این نکته نیز تأکید شده است که مشاوران جهت به روز شدن دانش و اطلاعات تخصصی خود نیاز به آموزش مداوم و یادگیری روش‌های جدید دارند (ACA، ۱۹۹۵).

سخن آخر

مشاوره به عنوان یک حرفه یاورانه با اعتماد و اطمینان مردم سروکار دارد و پذیرش مشاوران به عنوان متخصصان مورد احترام و اعتماد، مستلزم پایداری آنان به مسائل اخلاقی است. بنابراین مشاوران باید در حرفه خود از حساسیت‌های اخلاقی برخوردار باشند. مشاورانی که داستان جالب مراجع خود را در یک جمع دوستانه بیان می‌کند، مشاورانی که روابط بسیار شخصی و دوگانه با مراجع خود دارد، مشاورانی که خارج از توان و صلاحیت خود به مشاوره می‌پردازد، مشاورانی که بدون رضایت مراجع خود اقدام به ضبط سخنان وی می‌کند و مشاورانی که ارزش‌های خود را به مراجع تحمیل می‌کند، همگی بدون آن که نیت بد خواهانه‌ای داشته باشند، عمل غیر اخلاقی انجام می‌دهند. نظام‌نامه اخلاقی مشاوره ضمن مشخص کردن حساسیت‌های اخلاقی برای متخصصان و مشاوران، به بیان اصول و ارزش‌های اخلاقی مشاوران می‌پردازد و به عنوان راهنمای رفتار حرفه‌ای عمل می‌کند.

در بررسی حاضر، به منظور آشنایی با نظام‌نامه‌های اخلاقی و مسائل و حساسیت‌های اخلاقی حرفه مشاوره، پنج نظام‌نامه اخلاقی مشاوره مربوط به انجمن مشاوره کشورهای آمریکا، کانادا، بریتانیا، ایرلند و نیوزیلند مقایسه شد.

نتایج بررسی مقایسه‌ای این نظام‌نامه‌ها نشان می‌دهد که به طور کلی شباهت‌های نظام‌نامه‌ها بیش از تفاوت‌های آن‌ها است. تفاوت‌های موجود در نظام‌نامه‌ها بیشتر جنبه ساختاری و فرهنگی دارد و از نظر تقسیم‌بندی مباحث، کمیت و تا حدودی کیفیت با یکدیگر متفاوت‌اند. در ضمن از آنجا که نظام‌نامه‌های اخلاقی بر اساس نیاز حرفه و جامعه، هر چند سال یک‌بار تجدید نظر و اصلاح می‌شوند، بنابراین مدت زمانی که از تأسیس انجمن و به دنبال آن تهیه و تدوین نظام‌نامه اخلاقی می‌گذرد نیز می‌تواند در

افزایش کمیت و کیفیت مباحث آن اثر داشته باشد. مثلاً اولین نظام نامه اخلاقی مشاوره در سال ۱۹۶۱ در آمریکا تهیه شد و این نظام نامه پس از آن چهار بار مورد تجدید نظر قرار گرفت (ولفل، ۱۹۹۸). در نسخه اولیه آن ضرورت تدوین بسیاری از مباحث که امروز در آخرین نسخه تجدید نظر شده آن آمده است، احساس نمی شد. مثلاً مباحثی مانند محدودیت های روابط مشاور - مراجع، برخی از ضوابط رازداری، مباحث مربوط به آموزش و نظارت بر کار مشاوران و مباحث مربوط به مسئولیت و صلاحیت مشاور. تجدید نظر در مورد نظام نامه ها معمولاً با توجه به نیازهای حرفه، تغییرات فرهنگی و مسائل و مشکلاتی که به انجمن گزارش می شود، انجام می گیرد. امروزه نظام نامه اخلاقی و عملکرد مشاوره ای آمریکا (ACA، ۱۹۹۵) هم به علت قدمت و هم به لحاظ ارزشیابی های مکرر و اصلاحات بی شمار، نسبت به گذشته کیفیت و کمیت بسیار خوبی دارد. بعد از آن می توان نظام نامه های اخلاق حرفه ای انجمن های مشاوره کانادا، بریتانیا، ایرلند و نیوزیلند را نام برد.

مهم ترین شباهت این نظام نامه ها در این است که همگی از طرف انجمن علمی مشاوره با هدف ارائه ارزش های شغلی و اصول کلی تصمیم گیری تهیه شده اند. از دیگر شباهت ها که در اهداف این نظام نامه ها نیز آمده است، ایجاد و حفظ چارچوبی برای موقعیت هایی است که مشاوران با آن رو به رو هستند و همچنین به عنوان ابزاری جهت کار مشاوران و حمایت از مراجعان محسوب می شوند. از مهم ترین مباحث مشترک نظام نامه ها می توان رازداری، محدودیت در روابط مشاوره ای و پرهیز از روابط شخصی و روابط دوگانه، رعایت حقوق مراجعان، صلاحیت و مسئولیت مشاور، آموزش و نظارت بر کار مشاور و دیگر موارد را نام برد.

از آنجا که تهیه و تدوین نظام نامه اخلاق حرفه ای مشاوره در تمام جوامع از طریق انجمن های علمی مشاوره صورت می گیرد و با توجه به اینکه حدود هفت سال از تأسیس انجمن مشاوره ایران می گذرد و در چارت سازمانی و تشکیلاتی انجمن نیز بخشی تحت عنوان «تعیین ملاک ها و صلاحیت های مشاوره» گنجانده شده است، این انتظار از انجمن می رود که اصول و رهنمودهایی جهت تکامل این حرفه داشته باشد. علاوه بر این، اکنون که در آستانه تشکیل سازمان نظام روان شناسی و مشاوره ایران هستیم و نیاز به ایجاد

ضوابط و استانداردهای حرفه‌ای بیش از پیش احساس می‌شود، ضروری است اقدام جدی در این مورد تا انجام گیرد. امید است نتیجه بررسی حاضر بتواند راهگشایی جهت تدوین اصول و رهنمودها و نهایتاً تهیه و تدوین نظام نامه اخلاقی مشاوره در ایران باشد.

منابع

- حسینیان، س. (۱۳۷۸). روابط دوگانه در مشاوره و پیامدهای احتمالی آن. تازه‌ها و پژوهشهای مشاوره، شماره ۳ و ۴.
- حسینیان، س. (۱۳۷۹). رازداری: موضوعی اخلاقی و قانونی در حرفه مشاوره. فصلنامه پیام مشاور، شماره ۵.
- حسینیان، س. (۱۳۸۰). اهمیت قراردادها در مشاوره. پژوهشهای تربیتی. شماره ۱ و ۲.
- حسینیان، س. (۱۳۸۱). رعایت حقوق مراجعان از طریق رضایت آگاهانه و آزادانه در مشاوره. خلاصه مقالات سومین سمینار انجمن مشاوره. دانشگاه اصفهان.
- گلدارد، د. (۱۳۸۰). مفاهیم بنیادی و مباحث تخصصی در مشاوره، ترجمه س. حسینیان. تهران: کمال تربیت. چاپ چهارم.

- American Counseling Association. (1995). *Code of ethics and standards of practice*: Alexandria, VA: ACA.
- American Psychological Association. (1992). *Ethical principles of psychologists and code of Conduct*. Washington DC: ACA.
- British Association for Counseling. (1998). *Code of ethics and practice for counseling*. Rugby: BAC.
- Canadian Counseling Association. (1999). *Code of ethics*. Ottawa, Ontario: CCA.
- Corey, M. and Corey, G. (1998). *Becoming a helper*. 3rd ed. Pacific Grove, CA: Brooks / Cole.
- Corey, G. , Corey, M. and Callanan, p. (1997). *Issues and ethics in the helping professions* (5th ed.). Pacific Grove, CA: Brooks / Cole.

- Gibson, R. L. and Mitchell, M. H. (1999). Introduction to Counseling and guidance. (5th ed.). Prentice – Hall , Inc.
- Irish Association for Counseling and Therapy. (2000). *Code of ethics and practice*. IACT's web site.
- Locke , D. C. Myers , J. E. and Herr, E. L. (2001). *The handbook of counseling*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Malley. P. B. and Reilly , E. P (1999). *Legal and ethical dimentions for mental health professionals*. Philadelphia: Taylor and Francis.
- New Zealand Associalion of Counselors. (1995). *Code of ethics*. C/O James Shepherd. Hamilton.
- Palmer, S. and McMahan, G. (1997). *Handbook of counseling*. (2nd ed.). Routledge: British Association for Counseling.
- Welfel, E. R. (1998). *Ethics in counseling and psychotherapy*. Pacific Grove: Brook / Cole Publishing Co.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی